

beeld Julie Blik tekst Els Quaegebeur

75 FACE STORIES

Nederlandse Joden
75 jaar na de bevrijding

75 FACE STORIES

**Nederlandse Joden
75 jaar na de bevrijding**

beeld **Julie Blik** tekst **Els Quaegebeur**

INHOUD

Voorwoord Eddo Verdoner	7	Yanki Jacobs	88
voorzitter Centraal Joods Overleg		Rivka Hellendall	90
		Jigal Krant	93
Daniel de Ridder	8	Guy Muller	94
Laila Schipper	10	Lois Avni	96
Michael Huijser	13	Frits Barend	98
Zev Poelman	14	Rosa Parto	100
Alexander Sternfeld	17	Nadav Salomon	102
Jaap van Weerdenburg	18	Madelon Bino	105
Dotan Dahan	21	Moos de Winter	106
Yehudis Spiero	22	Jehoeda Goldstoft	109
Lodewijk Asscher	24	Kèrèn Vromen	111
Lilia van Dijk	26	Ivo Weyel	112
David Beesemer	29	Channa Malkin	114
Carina Benninga	31	Marcel Prins	116
Ezra Soesan	33	Lenny Kuhr	118
Esther Voet	34	Mischa Kiek	121
Jaap Cohen	37	Gili Zelcer	122
Sophie Schrijver	39	Shuly Guggenheim	125
Jasmijn de Kloet	40	Aviv de Poel	126
Marc de Hond	42	Nicole de Vries	128
Izzy Jordan	45	Meïra Blocq	130
Esther van Fenema	46	Chaïm Benistant	132
Jaap Goudsmit	48	Esther Erwteman	135
Jessica Numann	51	Kitty Herweijer	136
Chawi Sebbag	52	Jaïr Stranders	139
Boaz Oei	55	Merav Weishut	140
Joël Serphos	57	Abel Bolink	143
Annemieke Raatsie	58	Sunny Leons	145
Joram Rookmaaker	60	Jules van Hessen	146
Simone Kukenheim	63	Mila Tollenaar	148
Barry Groenteman	65	Lievnath Faber	150
Julie-Marthe Cohen	67	Hugo Heymans	152
Hennie van Schaik	68	Ricky Sondervan - Elburg	154
Beryl van Praag	71	Zya Atiya	156
Noah de Jongh	72		
Carolyn Levisson	74	Index naar geboortjaar	157
Sarah Bar-on-Menco	77		
Benyamin Heller	78		
Constant Jack Vecht	81		
Mayra Dinar	82		
Felix Guttman	84		
Isa Hoes	87		

Het boek *75 FACESTORIES, Nederlandse Joden 75 jaar na de bevrijding* werd gemaakt in opdracht van het Centraal Joods Overleg (CJO), de koepel van Joodse Organisaties in Nederland, ter gelegenheid van de viering van 75 jaar bevrijding.

De verhalen zijn zo gekozen dat ze per decennium vanaf de bevrijding verteld worden door tien mensen die in die periode zijn geboren. In de laatste vijf jaar zijn de allerjongsten aan het woord, of liever gezegd in beeld.

De redactie is in handen van Ronny Naftaniel, vice-voorzitter van het CJO. De organisatie en portretten zijn verzorgd door fotograaf Julie Blik. De teksten zijn van journalist Els Quaegebeur.

Bijzondere dank is verschuldigd aan MAROR voor de subsidie van deze uitgave en aan Piet Boogert, general manager van het Lloyd Hotel in Amsterdam, voor het ter beschikking stellen van de ruimte voor fotografie en ontvangst van de geportretteerden.

Voor meer informatie: info@cjo.nl of www.cjo.nl.

VOORWOORD

Voor u ligt het boek *75 FACESTORIES, Nederlandse Joden 75 jaar na de bevrijding*. Een verzameling verhalen die u meeneemt op een korte reis door Joods Nederland anno nu. Van elk van de geportretteerde personen krijgt u een inkijkje; soms in hun leven, soms in hun dromen. Elk van hen vormt een fascinerend puzzelstukje van wat onze gemeenschap haar onmetelijke rijkdom geeft, de mensen uit wie ze is opgebouwd.

De jaren net na de Tweede Wereldoorlog werden gekenmerkt door het verlies, de kille ontvangst en daarna door de wederopbouw en de langzame erkenning van de ramp die zich had voltrokken. Ondertussen pakten ook de Joden hun leven weer op. De één wilde weinig meer met het jodendom te maken hebben en de ander juist méér, opdat men er nooit in zou slagen om het Joodse volk en haar cultuur uit te roeien. Maar iedereen bouwde opnieuw aan zijn eigen identiteit en in elk onderdeel van de samenleving kwam langzaam het Joodse smaldeel weer in zicht. De kapper, de dokter, de brandweerman en de schrijver, na al die jaren mochten ze weer Ruben of Moshé heten. In de jaren zestig, eigenlijk tot aan de oliecrisis in 1973, was het klimaat er één van inclusiviteit, van optimisme. Daarna brak de geopolitieke realiteit uit het Midden-Oosten door tot de Nederlandse tankstations. En het antisemitisme kroop langzaam weer de samenleving in, zoals u in de verhalen zult lezen. Toch bleef ook daarna ons land een veilige thuishaven voor een bloeiende gemeenschap.

Vandaag de dag lijkt die samenleving weer anders. Polarisatie en extreme ideologieën steken de kop op. Sociale media bieden een nieuwe vorm aan oude haat. En soms laten we ons verleiden de wereld en onszelf alleen door die bril te bezien. Alsof dat alles is wat er in ons mooie land gebeurt. Maar we mogen onze identiteit niet laten bepalen door een paar schreeuwlijkerds die ons graag in een hoek duwen.

En dus stel ik hier een tweede route voor. Laten we kijken naar wie we zijn. Laten we daar onze inspiratie en ons zelfbeeld aan ontlenen. Laten we kijken naar deze 75 gezichten en hun verhalen. Omdat we niet zijn wie ze zeggen dat we zijn, maar ook niet het omgekeerde. We zijn een divers volk met allerlei prachtige karakters, met een warme cultuur en mooie tradities, met een door vele generaties gescherpt debat over de Talmoed en haar wetten, met grote sterren die op allerlei velden een licht schijnen en met stille krachten die op de achtergrond hun onmisbare bijdrage leveren aan onze samenleving. De Joodse cultuur verbindt ons onderling, op allerlei wijzen. Maar zij verbindt ons ook met de rest van Nederland. Via taal en geschriften, en via onze gedeelde geschiedenis. En via de verhalen in dit boek, dat u zojuist ter hand nam.

Eddo Verdoner

Voorzitter Centraal Joods Overleg

Daniel de Ridder studeert Rechten aan de Universiteit van Amsterdam. Hij had tijd over nadat hij stopte als profvoetballer bij Ajax en wilde graag weer iets leren: “Mijn brein heeft best lang uitgestaan, maar het werkt nog”.

Als elfjarig jongetje werd hij al aangemerkt als talent, met als gevolg een overvolle voetbalagenda. “De meeste jongens richten zich alleen op het voetballen. Ik bleef op het Vossius Gymnasium en slaagde daar voor mijn eindexamen. Het waren wel pittige jaren: van acht tot twee naar school, van twee tot acht Ajax en dan naar huis om huiswerk te maken. Veel uitgaan en rondhangen was er niet bij. Dat haal ik nu een beetje in, ik heb een paar nieuwe vrienden gemaakt op de universiteit”.

Hij begon niet aan de studie om een goede baan te kunnen krijgen. Dat is ook niet per se nodig, want hij heeft goed verdiend als voetballer. “Eigenlijk ben ik gewoon met pensioen. Maar ik vind de studie zo leuk, dat ik er misschien toch iets mee ga doen. Het is best moeilijk om je als oud-professional uit de voetbalwereld te wringen, te breken met je identiteit als voetballer nadat je jaren en jaren hebt geleefd voor die sport. Om iets totaal anders te vinden wat je boeit geeft vrijheid. Het is fijn niet meer te worden teruggeworpen op iets wat je ooit hebt gepresteerd, waarbij dat ‘ooit’ natuurlijk steeds verder uit het zicht raakt”.

Daniel groeide op in Amsterdam met een Israëlische moeder en een Nederlands-Indonesische vader. Tijdens de reis door Europa die zijn moeder maakte na haar dienstplicht leerden zijn ouders elkaar kennen in een kraakpand in Amsterdam. Ze bleven een paar jaar bij elkaar en kregen twee kinderen. Na de scheiding nam Daniels moeder de opvoeding voornamelijk alleen op zich. Als enige man in huis moest Daniël het brood breken tijdens de sjabbat. “We deden het steeds minder vaak, omdat ik eigenlijk moest voetballen op vrijdag. Ik voel weinig verwantschap met de religie, maar ik hecht wel waarde aan kennis van het jodendom. Als ik kinderen krijg, zou ik ze dat, en de taal, willen meegeven”.

Hij spreekt goed Hebreeuws, met dank aan zijn moeder en de vele bezoeken aan familie in Israël. “Ik hou van het land, ik heb gevoel voor de omstandigheden waaronder het is ontstaan en het doorploeteren terwijl het moeilijk is, maar ik ben wel vrij links. Het anti-sentiment tegen de Palestijnen maakt me verdrietig. De oplossing ligt niet in ‘wij moeten ons beschermen tegen de slechteriken’. Zolang je het zelf niet goed doet en tegen internationale verdragen in aan het kolonialiseren blijft, breng je vrede niet dichterbij. En ja, ik weet dat de Palestijnen ook fouten maken en een aanbod om gebied terug te geven hebben afgeslagen. Maar dat aanbod zouden de Israëliërs elke dag weer moeten doen, om te laten zien dat zij overeenstemming niet hebben afgeschreven. Ik geloof in een twee staten-oplossing en in dat geloof probeer ik zo dicht mogelijk bij de feiten te blijven. Het zal wel niet voor niets zijn dat ik zoveel belangstelling voor een rechtenstudie blijf te hebben”.

Laila Schipper doet eindexamen op het Vossius Gymnasium in Amsterdam. Daarna wil ze niet meteen het huis uit, zegt ze. Liever wacht ze nog een jaar, want ze vindt het een beetje eng, op zichzelf wonen. Het is ook zo gezellig thuis in Buitenveldert, met haar moeder, vader en zusje.

De opvoeding die Laila kreeg omschrijft ze als traditioneel, niet behoudend. In de synagoge komt ze niet vaak, maar alle Joodse feestdagen worden gevierd en elke vrijdag de sjabbat. “We komen bij elkaar met vrienden en familie. De vrouwen steken de kaarsen aan, iemand zegt een gebed en we eten en drinken. De gastvrouw kookt meestal. De gastheer niet, althans niet bij ons thuis want mijn vader kan echt totaal niet koken”.

Met haar Joodse vriendinnen praat ze weinig over hun identiteit: niet over de culturele tradities, niet over de oorlog, niet over de nasleep daarvan. “Wij hebben allemaal onze eigen familieverhalen, dat weten we van elkaar. Het zijn vooral mijn niet-Joodse vriendinnen en vrienden die vragen naar de oorlogsgeschiedenis. Zij groeien er thuis niet mee op, dat maakt natuurlijk nieuwsgierig”.

Bij Laila op school zitten veel leerlingen met een Joodse achtergrond. Zij trekken niet automatisch naar elkaar toe, zegt ze. “Het doet er gewoon niet zoveel toe wie of wat je bent. Iedereen vindt een plek, ook kinderen die ergens anders misschien moeite zouden hebben met sociale contacten. Dat is tof aan het Vossius; het is een gezellige school, geen afkeurende school”.

Zij heeft een vriend die ze kent van een Joodse jeugdvereniging. Hij studeert al. Als het goed is, gaat zij ook naar de universiteit: ze heeft zich ingeschreven voor Geneeskunde. “Vroeger was ik als de dood voor bloed en prikken. In de derde klas wist ik ineens zeker dat ik arts wil worden, mijn angst veranderde in interesse. Nu alleen nog ingeloot worden. En slagen voor die bètavakken, want eigenlijk ben ik een talenmeisje”.

Hoe ze vrijheid ervaart in Nederland kan ze niet zeggen. Ze weet niet beter. Volgend jaar mag ze voor het eerst stemmen. Doet dat iets met haar? Ze lacht. “Ik heb geen idee welke partij ik moet kiezen, ook omdat ik me niet zo bezighoud met politiek. Eerst ga ik met mijn ouders bespreken wat zij doen, want ik wil me wel goed oriënteren”.

Twee jaar na het aantreden van Michael Huijser als directeur van het Scheepvaartmuseum opende hij een tentoonstelling over de MS Oranje, een cruiseschip gebouwd in de jaren dertig, dat in Amsterdam te water is gelaten op de dag dat Hitler Polen binnenviel. Om het uit de handen van de Duitsers te houden was de MS Oranje tijdens de oorlog overgedragen aan Australië, dat het gebruikte als hospitaalschip. Later werd het weer gebruikt voor rijke vakantiegangers en toen de pleuris uitbrak in Nederlands-Indië deed het dienst als repatriëringsvaartuig naar Nederland. “De MS Oranje, die als snelste cruiseschip ter wereld begon als symbool van vooruitgang, eindigde in een trieste geschiedenis. Veel repatriëringsverhalen zijn vastgelegd. Net als bij de onderduik lijkt het alsof het allemaal vrijblijvend en voor de goede zaak was, maar er ging ontzettend veel geld in om. Mensen uit Nederlands-Indië konden kaartjes kopen voor de tweede, derde of vierde klas: “Mevrouw, hoe luxe of basaal had u gerepatrieerd willen worden?”. Ik vond die verhalen ongelooflijk boeiend en ik ben blij dat we ze een plek konden geven in het museum”.

Michael komt uit een onderduikgezin. Tijdens de samenstelling van de tentoonstelling kwam er van alles boven. “Mijn oma en opa zaten samen ondergedoken in een kamer van twee bij drie. Om fit te blijven liepen ze rondjes, acht kilometer per dag. Dat heb ik ook eens geprobeerd. Verschrikkelijk is het, je word helemaal gek”.

Na de oorlog wilden zijn grootouders niets meer met het jodendom te maken hebben. Zijn moeder – tijdens de oorlog los van haar ouders ondergedoken – is pas recent teruggekeerd in de gemeenschap. Ze trouwde met een dominee, die afstudeerde op Joodse theologie. Het gezin ging naar de kerk maar vierde ook de vrijdagavond. Hij heeft er goede herinneringen aan: “Het is mooi dat er een zeker automatisme zit in wekelijks samen tijd doorbrengen: langer aan tafel zitten, echt met elkaar praten, met lekker eten en kaarsen aan”.

In de opvoeding van zijn eigen kinderen doet hij er weinig mee. “Maar we doen ook niet niets. We zijn wel een familie-familie. Pesach vieren we altijd. Mijn kinderen hebben Joodse namen. Ik ben veel in Israël geweest en heb Hebreeuws leren spreken. We hebben met de familie in de USSR-tijd een reis langs de Poolse kampen gemaakt. Ja, er sluipt toch heel wat in als ik er zo over nadenk”.

Lang voelde hij zich een ‘mishmash’, niet helemaal zeker over zijn identiteit. “Vanwege de complexiteit van mijn afkomst, denk ik. Mijn moeder heeft drie Joodse grootouders maar haar moeder is het niet. En een vader als dominee maakt het ook ingewikkeld. Dan laat je het maar liggen. Dat bedoel ik met mishmash. Inmiddels heb ik dat gevoel afgeschud. Ik ben een verbonden persoon, laat ik het zo zeggen. En ik heb geen instituut nodig om me Joods te voelen, daar ben ik wel achter”.

Laatst was hij gevraagd op televisie een verhaal te houden over een tentoonstelling over nazidesign. Normaal gesproken is hij een soepele prater, zeker over kunst en design waar hij veel van weet, maar nu worstelde hij. “Ik hoorde mezelf praten over het bijzondere ontwerp van een nazivlag en begon me zeer ongemakkelijk te voelen. Uiteindelijk ben ik afgeweken van mijn tekst. Ik laste een slotbetoog in waarin ik vertelde dat ik het er moeilijk mee had. Sec kijken naar de esthetiek van een ontwerp dat in dienst stond van het kwaad... ik bleek het niet te kunnen”.

“Ik heet Zev Poelman. Zev is een Hebreeuwse naam. Hij betekent Wolf. Mijn tweede naam is Willem, zo heten veel mannen in mijn vaders familie. Mijn vader is niet Joods, mijn moeder wel. Haar vader, mijn opa dus, praat veel over het jodendom, maar nog niet met mij.

Ik heb al acht tanden. Dat is erg veel voor iemand van acht maanden, zegt iedereen. Ik ben dol op muziek en ik vind het fantastisch als mensen voor me zingen. Televisie kijken doe ik ook graag - zal ook wel te maken met het geluid - maar ik kan me goed vermaken zonder afleiding. Ik kan prima een half uur in mijn stoeltje zitten zonder speelgoed. Dan houd ik me bezig met wat er om me heen gebeurt en met wat ik zoal aantref op mijn trui. Ik heb al veel vrienden op het kinderdagverblijf. Huilen doe ik niet vaak, alleen 's nachts als ik weer eens een tand krijg”.

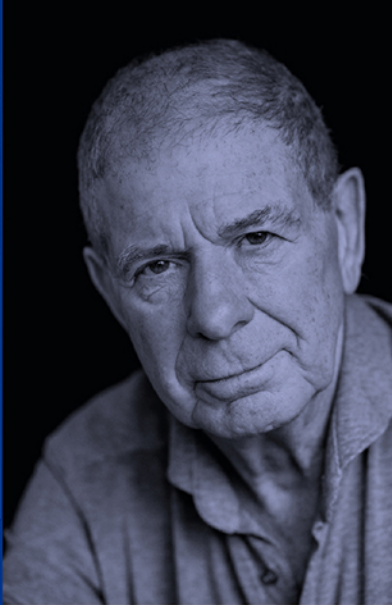
Alexander Sternfeld groeide op in Heemstede, vanaf zijn tiende jaar als kind van gescheiden ouders. In zijn beleving was het geen moeilijke scheiding, iedereen bleef redelijk. Nu hebben zijn broer, zusje en hij drie moeders: “Mijn moeder is met een vrouw getrouwd. Zij heeft ons nog paar jaar thuis meegemaakt, dat scheidt een bijzondere band. De vriendin van mijn vader is ook hartstikke leuk. Ik heb er alleen maar lieve mensen bijgekregen”.

In beide gezinnen speelt de Joodse afkomst geen rol van betekenis. Alexanders vader is Joods, kreeg daar van zijn ouders niet veel van mee en hield dat in stand. Zijn moeder is wat hij ‘verderweg Joods’ noemt (een Joodse grootmoeder aan vaderskant). “Wij gingen niet naar sjoel, vierden geen Joodse feestdagen en met kerst hebben we een kerstboom. Je kunt wel zeggen: je bent Joods omdat je moeder het is – wat in mijn geval niet eens zo is - maar in hoeverre ben je het als je er niets mee doet en het ook niet zo voelt? Ik vermoed dat ik niet veel meer kennis heb over het jodendom dan niet-Joden”.

Hij weet wel dat zijn opa van vaderskant (opa Bert) een onderduikgeschiedenis heeft. Daar praat opa Bert alleen over als iemand anders ernaar vraagt. Alexander heeft dat wel eens gedaan, mondjesmaat. “Je moet eigenlijk alleen met hem zijn om tot een gesprek over de oorlog te komen, en ik bezoek hem te weinig in mijn eentje. Ik zou meer tijd voor mijn opa moeten maken. Voor mijn oma ook trouwens”.

Ruimte maken voor familie is ook niet zo makkelijk als je twee studies doet: economie en econometrie, beide aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Vanaf het moment dat de stof op de middelbare school wat uitdagender begon te worden, hield hij van studeren. Wat hij straks wil doen met zijn kennis weet hij nog niet. Dat komt wel. Hij woont nu in Kralingen, niet in een studentenhuis maar alleen. Zo wil hij het graag: “Na een dag op de faculteit met constant mensen om me heen vind ik het best chill om op mezelf te zijn. Vrienden heb ik genoeg, ik ben nooit alleen omdat ik niemand heb om mee te zijn”.

Joden maken al honderden jaren actief deel uit van de Nederlandse samenleving. Daarin bracht de Tweede Wereldoorlog, ondanks het immense verdriet dat werd veroorzaakt, geen verandering. 75 jaar na de bevrijding bestaat er in ons land nog altijd een vitale Joodse gemeenschap. De 75 FACESTORIES, die fotografe Julie Blik en de journaliste Els Quaegebeur op verzoek van het Centraal Joods Overleg van Joodse Nederlanders in de leeftijd van 0 tot 75 Jaar maakten, laten dat zien. De foto's en interviews geven een fascinerende blik in het leven, het werk, de dromen, ideeën en aspiraties van mensen die vooruit willen kijken. Oordeel zelf over wat **Lodewijk Asscher, Daniel de Ridder, Dotan, Channa Malkin, Simone Kukenheim, Isa Hoes, Jules van Hessen, Lenny Kuhr** en vele andere bekende en onbekende mensen te zeggen hebben over hun leven en Jood-zijn in het Nederland van nu.

9 789462 263710 >

Lecturis